TOPONIMIA ISTORICĂ A BASARABIEI. AREALUL PRUTUL DE JOS

Anatol EREMIA
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
Chișinău, Republica Moldova

Abstract

The researched toponymic spreading area represents the south-western part of Bessarabia, comprising in essence the rural and urban localities of the former county of Cahul. The article highlights the motivational factors that led to the emergence of different categories of place names: oikonyms, oronyms, hydronyms, plant names, zoonyms. The stratigraphy of the toponymy of this area is established on the basis of historical documents and archive materials. The names of places and localities are studied from geographical and territorial, social-historical and ethnolinguistic perspective. The linguistic peculiarities of the onymic units are particularly emphasized, as they concern the age of the formations, the etymological origin, the lexical-semantic typology and their derivational structure.

Key-words: *anthroponymy, derivatology, hydronymy, oronymy, toponymy*

Résumé

La région toponymique étudiée représente la zone du Sud-Ouest de la Bessarabie, comprenant au fond les localités rurales et urbaines de l’ancien département de Cahul. Cet article met en exergue les facteurs motivationnels qui ont déterminé l’apparition de différentes catégories de noms topiques : oiconymes, oronymes, hydronymes, floronymiques, zoonymiques. La stratigraphie de la toponymie zonale est établie sur la base de documents historiques et de documents d'archives. Les noms de lieux et de localités sont étudiés sous leur aspect géographique-territorial, socio-historique et ethnolinguistique. Sont spécialement mises en évidenceles particularités linguistiques des unités onymiquesconcernant l'âge des formations, la provenance étymologique, la typologie lexico-sémantique et leur structure dérivationnelle.

Mots-clés:*anthroponymie, dérivatologie, hydronymie, oronymie, toponymie*

Ținuturile danubiano-ponto-pruto-nistrene, din epoci milenare, sălășluiesc așezări umane permanente și sedentare. Această regiune, istoric denumită *Basarabia,* i-a avut ca băștinași pe traco-dacii lui Burebista, pe geto-dacii lui Decebal, pe romanicii răsăriteni, pe românii din toate timpurile. I-a găzduit prin colonii pe grecii milezieni, prin dave și castre pe romanii antici. Aici strămoșii noștri, lucrând pământul și păstorind, practicând comerțul și meșteșugurile, au întemeiat sate, târguri și orașe, care mai târziu au devenit centre economice înfloritoare. Au trăit cu vecinii în bună pace și liniște. Împotriva invadatorilor, pentru a se apăra, au ridicat valuri mari de pământ și au săpat șanțuri adânci, au zidit cetăți puternice, au durat pălănci, parcane, otacuri. Localitățile basarabene de astăzi sunt așezări cu vechime de veacuri, statornice, purtătoare de istorie, înzestrate cu datini, obiceiuri și bogate tradiții populare.

BDD-A30416 © 2019 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:30 UTC)

Cadrul geografic

Arealul cercetat, reprezentat teritorial astăzi de raioanele Cahul, Cantemir și Leova, se află situat în sud-vestul Republicii Moldova, între latitudinile nordice 45^0 21′ – 46^0 02′ și longitudinile estice 28^0 05′ – 28^0 35′. În partea de vest se mărginește cu România, în nord cu raionul Hâncești, în nord-est cu raionul Cimișlia, în est cu Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuză și raionul Taraclia, în sud și sud-est cu Ucraina (regiunea Odesa). Suprafața arealului este de 2863 km^2. Numărul de localități – 146, dintre care 4 orașe. Populația – 202141 locuitori. Densitatea – 59 loc/km^2. Reședințe de raioane, orașele Cahul, Cantemir, Leova. Teritoriul reprezintă un complex variat de zone fizico-geografice și naturale[1].

R e l i e f u l coboară în trepte de la nord-est spre sud-vest, cuprinzând partea centrală a Podișului Moldovei de Sud, cu Depresiunea Săratei, zona deluroasă Colinele Tigheciului și Câmpia Cahulului. Cele mai mari înălțimi ating aici cotele între 240 și 300 m deasupra nivelului mării.

C l i m a regiunii este temperat-continentală de tip nord-pontic, cu unele diferențe în funcție de relief și de dispoziția rețelei hidrografice. Temperatura medie anuală este de $+10^0$ C (peste $+20^0$ C în luna iulie și -4^0 C în luna ianuarie). Verile sunt fierbinți și secetoase, iar iernile reci cu viscole. Vânturi frecvente dinspre vest și nord-vest. Precipitații atmosferice reduse și vara și iarna, cele medii anuale însumând 300-400 mm

Rețeaua hidrografică o alcătuiesc râurile Sărata, Tigheci, Larga, Salcia Mare, Salcia Mică, Cahul, cu afluenții lor de stânga și de dreapta, orientate direcțional dinspre nord-est spre sud-vest, către râul Prut, și spre sud, către Dunăre. Prutul izvorăște din Carpații Orientali și se varsă în Dunăre la sud-vest de satul Giurgiulești (rn. Cahul). În lunca râului, pe cursul inferior, s-au aflat până nu demult numeroase lacuri și bălți care, în urma lucrărilor de hidroameliorare din anii 1960-1970, au fost în mare parte secate.

S o l u r i l e sunt în cea mai mare parte de ciornoziomuri tipice humificate și de ciornoziomuri carbonatice. Toamna și primăvara sunt frecvente eroziunile și alunecările de teren. Ploile rapide spală stratul fertil al solului, pe pantele repezi ale dealurilor formându-se ravene și râpi.

R e s u r s e l e n a t u r a l e de subsol sunt neînsemnate: argilă, nisip, roci de calcar. Izvoare cu apă potabilă se întâlnesc mai des pe văile râurilor Tigheci, Larga, Salcia (Mare și Mică) și Cahul. Aria zăcămintelor de petrol și gaz natural, dar în cantități mult reduse, se află în zonele de centru ale arealului.

[1] Nicolae Râmbu, *Geografia fizică a Republicii Moldova,* Chișinău, 2001, p. 137-142.

BDD-A30416 © 2019 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:30 UTC)

Vegetație de stepă și silvostepă, reprezentată de specii ierboase în zonele de câmpie, de specii acvatice în lunca Prutului, de arbori și arbuști în spațiile împădurite. Odinioară, Bugeacul, zona sudică a arealului, era o stepă bogată în ierburi, în pășuni întinse ce ademeneau păstorii de prin alte ținuturi și anume din Ardeal, de unde au venit foarte mulți mocani cu oile și au rămas aici formând gospodării noi și sate noi. Nu demult codrii Tigheciului își așterneau covorul verde până aproape de Dunăre, drept dovadă sunt micile crânguri pe culmi de dealuri, precum și tufăriile de stejăriș și făget de prin hârtoape și văgăuni. Pe văile râurilor se întâlnesc mici păduri de salcie și plop, pe câmpuri s-au mai păstrat plantații de salcâm. În lunca Prutului se întrezăresc pâlcuri de stufării și păpuriș. Mari suprafețe ocupă culturile de cereale, plantele tehnice și furajere. Sunt mule vii, livezi și grădini de legume.

Fauna este bogată și variată. Pădurile sunt populate de diverse specii de mamifere (mistreți, căprioare, vulpi, bursuci) și păsări (corbi, coțofene, fazani). Apele curgătoare, în special Prutul, lacurile, bălțile și iazurile dispun de o bogată faună ihteologică: crapul, plătica, carasul, știuca, șalău, baboiul. Aici își au habitatul păsările de apă: barza albă, stârcul, bâtlanul, lișița, rața sălbatică și pe alocuri pelicanul și lebăda.

Repere istorice

Condițiile naturale favorabile vieții oamenilor, cu pământuri cultivabile și pășuni mănoase, cu surse bogate de apă (râuri, lacuri, bălți, izvoare), cu crânguri și păduri ce găzduiesc tot felul de animale și păsări, au asigurat în această regiune o viață sedentară și o activitate umană variată din cele mai vechi timpuri.

Acest teritoriu, populat de geto-dacii tirageți și carpi, a făcut parte din regatul lui Burebista. Ulterior, zonele sudice, atașate provinciei romane Moesia Inferior, s-au aflat sub influența și stăpânirea Imperiului Roman. La Tyras și în alte orașe au staționat unități ale Legiunilor I-a Italica, a V-a Mecedonica și a XI-a Claudia. Pe Dunăre și pe țărmurile Mării Negre, au fost durate castre și așezări militare fortificate, în adâncul interfluviului, pentru a apăra hotarele de nord-est ale Imperiului, au fost construite puternicele valuri de pământ – Valurile lui Traian. Străvechile colonii greco-romane

BDD-A30416 © 2019 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:30 UTC)

sudice au urmat să se dezvolte economic şi în epoca medievală, devenind târguri şi oraşe mari moderne.

Geto-dacii au populat aceste meleaguri, le-au apărat şi au făcut ca neamul populaţiei autohtone să dăinuie în istorie timp de secole şi milenii. În vestitele colonii antice au locuit grecii, apoi aici şi în oraşele şi castrele nord-pontice şi nord-dunărene s-au aşezat legiunile romane, cu mulţimea de administratori, negustori şi meseriaşi. Şi băştinaşii, şi cei veniţi de peste mări şi ţări au convieţuit în linişte şi pace, întreţinând strânse legături comerciale, economice şi culturale.

Primul mileniu al erei noastre a fost marcat de numeroasele invazii ale triburilor migratoare, care, în goana lor spre apus, au trecut prin această regiune, iar unele au şi poposit aici temporar: goţii, hunii, gepizii, avarii, uzii, pecenegii, cumanii, tătarii. Doar cumanii, în sec. al XI-lea, într-un număr redus, s-au reţinut aici, prin locurile de stepă, până la dispariţia lor definitivă, fiind asimilaţi de populaţia băştinaşă. Celelalte seminţii nomade, în marea lor majoritate, s-au strecurat prin Câmpia Dunării şi au ajuns până în Balcani şi în Câmpia Panoniei, unde în scurt timp a urmat să aibă acelaşi destin.

Pe teritoriul vest-sudic pruto-nistrean au existat numeroase aşezări geto-dacice, urmele cărora au fost descoperite şi în spaţiul cercetat, pe locul şi în prejma satelor de astăzi: Manta, Văleni, Zârneşti, Goteşti, Filipeni, Sărăteni, Tigheci, Cazangic ş.a.[2]. Purtătorii culturii materiale *cucuteni* din această zonă a fost populaţia autohtonă din epoca preistorică a românilor. Triburile invadatoare ale nomazilor asiatici au prădat, au ars şi au distrus din temelie aşezările băştinaşilor, din care cauză li s-au uitat şi numele pe care le-au purtat.

În sec. X-XIII, la est de Carpaţi şi în zona Prutului, au existat mai multe formaţiuni politice teritoriale, specifice perioadei anterioare formării statului Moldova, cunoscute cu diferite denumiri: *tiverţii (tolcovinii), iasii, berladnicii, brodnicii.* Aceste formaţiuni erau atribuite de către diferiţi cercetători diverselor etnii, nu însă şi românilor. Nucleul lor însă îl constituiau anume băştinaşii românii. Constituite din comunităţi teritoriale şi cete de neam (patronimii), ele au avut un rol decisiv în organizarea vieţii sociale a populaţiei, sub aspect economic, juridic şi militar. În baza lor s-au format ulterior micile comuniuni politico-militare ce aparţineau ţinuturilor Greceni, Tigheci, Lăpuşna, Orhei, acestea dând naştere în cele din urmă Ţării de Jos a Moldovei. În virtutea împrejurărilor social-istorice descrise s-a menţinut peste veacuri şi a evoluat în continuare comunitatea etnică românească din acest spaţiu.

Din Evul Mediu s-au păstrat multe hrisoave domneşti, care atestă numeroase sate cu nume româneşti, acestea constituind o dovadă a originii etnice a populaţie băştinaşe. Unele dintre ele reprezintă documente de donaţie sau de confirmare a ocinelor, altele sunt acte de cumpărare-vânzare a moşiilor şi satelor. Astfel, la 13 iunie 1436, Ilie şi Ştefan voievozi dăruiesc lui Mihail Stângaciu mai multe sate, printre care „la Chegheci, pe pârâul Fântânilor unde a fost Oană Albu şi, mai sus, Mănesti, şi, la Chegheci, locurile din pustie mai jos de Prun, la Fântâna Păducelului, şi, mai jos, Fântâna Mare... ca să-i fie lui uric, cu dreptul scris de noi mai sus, lui şi copiilor lui, şi nepoţilor şi strănepoţilor... şi întregului lor neam, neclintit niciodată, în veci. Iar hotarul acestor sate să fie cu toate hotarele lor vechi, pe unde au folosit din veac”[3].

Din cele mai vechi timpuri populaţia băştinaşă practica diverse ocupaţii: prelucrarea pământului, creşterea vitelor, vânătoarea, pescuitul. În scopuri agricole erau

[2] Ion Hâncu, *Vetrele strămoşeşti din Republica Moldova*, Chişinău, 2003, p. 250-272.
[3] *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova, veac. XIV-XV.* Bucureşti, vol. I, 1975, p. 210-212.

BDD-A30416 © 2019 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:30 UTC)

utilizate mai cu seamă terenurile din preajma râurilor şi lacurilor, acestea servindu-le oamenilor la irigaţii, morărit, transport, în gospodăriile casnice. Defrişarea pădurilor, prin utilizarea poienilor şi rariştilor, au sporit în permanenţă suprafeţele destinate culturilor agricole. Se cultivau cereale (grâu, secară, porumb, orz, ovăz), legume, pomi fructiferi, viţă de vie.

Câmpiile întinse, şesurile râurilor, bogate în tot felul de ierburi, au creat condiţii pentru creşterea vitelor şi păşunat. Pe la odăi şi câşle se creşteau vite cornute mari şi cai. Deosebit de dezvoltat era oieritul. Satele mari dispuneau de sute şi mii de ovine şi caprine. Bugeacul le-a servit mocanilor ardeleni drept locuri de iernat pentru numeroasele lor turme de oi. Produsele animaliere (carnea, brânza de oi, lâna, pieile) se colectau şi se transportau în târgurile şi oraşele din ţară şi nu rareori se exportau peste hotare, în ţările vecine (Austria, Polonia, Germania). În marele oraşe şi porturi produsele agricole erau transportate cu carele, cu şlepurile pe Prut şi Dunăre.

Râurile mari le-au servit localnicilor şi ca permanente căi de comunicaţii, spre oraşele nordice şi cele sudice. De-a lungul Prutului, din loc în loc, se aflau mici staţii de ambarcare pe şlepuri şi vaporaşe, funcţionau poduri mobile (plutitoare: bacuri, dubasuri, brudine) şi poduri stabile, construite din metal şi piatră (la Giurgiuleşti, Cahul, Cania, Leova). Pe maluri de râuri erau instalate multe mori de apă, pive (pentru împâslirea ţesăturilor de lână), velniţe sau povarne (pentru fabricarea rachiului şi spirtului), zalhanale (abatoare) şi mici fabrici unde se preparau salamurile afumate.

Se circula şi la distanţe mari cu trăsurile şi cu diligenţele, pe şleahuri mari şi drumuri de ţară se aflau tot felul de hanuri, denumite pe alocuri şi *făgădăie*, *ratuşuri*, acestea apărute mai cu seamă pe lângă vechile staţii de poştă, a căror menire era odihna călătorilor, schimbul cailor de poştă sau de menzil, reparaţia vehiculelor. Cele mai cunoscute erau şleahurile de pe văile râurilor Prut, Ialpug, Tigheci, Sărata.

Până odinioară lunca Prutului adăpostea o mulţime de lacuri, bălţi, iezere, heleşteie, gârle. În împărăţia acestor ape o duceau bine şi vieţuitoarele acvatice şi oamenii. Se prindea din belşug crap, caras, ştiucă, somn, plătică, şalău, biban, ţipari (chişcari), raci. Unele specii de peşte îşi aveau habitatul lor în lacuri şi bălţi anume, precum şi denumirile ce le purtau ne vorbesc: *Crapul*, *Cărasul*, *Plătica*, *Bibanul*. De locul de habitare a unor păsări şi animale ne amintesc hidronimele: *Bătcăria* (*batcă* „pelican"), *Lebedinca*, *Gâscariul*, *Barcul Cucoarelor* (*barc* „baltă; lac"), *Hidra* (*Vidra*), *Hidrariul*. Pescăriile, cherhanalele împânziseră tot cuprinsul bălţilor Prutului şi Dunării. Cu peştele prins în lacuri şi bălţi se hrănea tot Bugeacul, ba mai rămânea din belşug şi pentru mănăstirile şi schiturile îndepărtate, pentru restaurantele şi cabanele din regiunile carpatice, unde era transportat cu carele trase de boi sau de câte două perechi de cai. La Tecuci, la Focşani, la Tazlău, la Covasna etc. Peşte proaspăt pus la gheaţă şi peşte sărat, uscat la soare.

Pădurile, vechile păduri ce se ţineau lanţ de la nord spre sud, prelungind altădată Codrii Tigheciului până aproape de Dunăre, le-au fost de folos oamenilor şi ca depozit de lemn pentru construcţii şi de foc, şi ca locuri de vânătoare şi pentru albinărit. Documentele vremii atestă pentru unele sate prisăci cu sute de stupi de albine, ce produceau puduri de miere şi ceară, acestea constituind şi ele produse mult căutate, marfă de desfacere în ţară şi peste hotare. Lemnul de pădure era întrebuinţat şi pentru prepararea mangalului, a cărbunelui de lemn semiars, folosit în târguri şi oraşe pe la fierării şi croitorii, aici fiind nelipsit în prelucrarea fierului, la călcatul hainelor cu ajutorul bătrânului şi neînlocuitului fier de călcat cu cărbuni.

BDD-A30416 © 2019 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:30 UTC)

Viticultura şi vinăritul erau una din cele mai productive ramuri ale agriculturii. Aproape că nu exista sat sau cătun, care să nu fi avut în trecut, ca de altfel şi astăzi, mai multe parcele de vie, livadă sau grădină de zarzavat. După cum mărturisesc documentele vechi, satele şi moşiile se donau, se vindeau sau se cumpărau cu tot cu vii, cu iazuri, mori, prisăci, velniţe. La începutul sec. al XIX-lea, în Basarabia, aproximativ 20% din pământurile lucrate le alcătuiau viile şi livezile. În 1901 viile şi grădinile cu pomi fructiferi acopereau o suprafaţa de circa 100 mii desetine. Cele mai multe plantaţii de vii se aflau în judeţele Cahul, Ismail, Cetatea Albă. De suprafeţe viticole mari dispuneau satele din spaţiul cercetat: Crihana, Frumoasa, Roşu, Goteşti, Filipeni, Hănăsenii Noi, Tigheci, Borogani, Sărata-Răzeşi, Tomai, Mingir. Vinul şi viţa de vie i-au înnobilat viaţa ţăranului basarabean, făcând-o puţin mai bogată şi mai uşoară.

Până în sec. al XIX-lea, mari centre industriale în sudul Basarabiei nu au existat. Funcţionau doar mici întreprinderi navale, de construcţii şi de prelucrare a materiei prime agricole în oraşele maritime şi riverane (Cetatea Albă, Chilia, Ismail, Reni). Şi în sec. al XIX-lea industria reprezenta o ramură a economiei slab dezvoltată. În fond, aceasta se reducea la satisfacerea necesităţilor curente ale populaţiei. În centrele urbane îşi fac apariţia primele fabrici: de cherestea, de cărămizi şi olane, de brânzeturi, de panificaţie. Prin unele sate funcţionau mori de aburi şi cu tracţiune de cai, oloinițe, tăbăcării, boiangeri, ateliere de prelucrarea lânii, cărămidării, fierării, lemnării, cojocării, croitorii.

Pe vremuri, în interiorul regiunii comerţul se efectua între orăşeni şi săteni. Ţăranii îşi vindeau roadele câmpului şi produsele alimentare în schimbul uneltelor agricole, instrumentelor meşteşugăreşti şi obiectelor casnice. În arealul cercetat piețe şi iarmaroace se organizau la Cahul, Baimaclia, Cania, Leova, Iargara şi în unele sate mai mari. Deschiderea noilor drumuri (şosele, căi ferate) a favorizat comerţul cu centrele economice şi comerciale mai îndepărtate. Documentele vremii pomenesc de mai multe drumuri interne, care legau târgurile şi oraşele sudice cu cele din nord. Unul dintre ele s-ar fi numit *Drumul Peştelui*, pentru că pe el peştele prins în bălţile dunărene şi prutene era dus cu carele spre regiunile muntoase. Altuia, cu direcţia încărcăturii inversă, dinspre nord spre sud, pornind de la ocnele carpatine, i s-ar fi zis *Drumul Sării*. De sare aveau nevoie şi crescătorii de vite, şi mocanii din Bugeac, pentru prepararea cărnii şi brânzei de oi, şi pescarii bălţilor, pentru prepararea peştelui sărat.

Pe Prut şi Dunăre, cu şlepurile se transportau spre Reni şi Galaţi tot ce producea mai de preţ ţăranul basarabean: cereale, miere, brânză, fructe, legume. Conform unor statistici, în perioada 1928-1936, pe Prut cu şlepurile au fost transportate din porturile Cahul şi Leova 53 996 vagoane de cereale, maximele de transporturi fiind efectuate în anii: 1929 – 8 400 vagoane, 1932 – 8 461 vagoane, 1934 – 8 189 vagoane.

Un mare venit în caznaua statului îl aducea exploatarea bălţilor, prin producerea şi comercializarea peştelui. În perioada 1932-1936 s-a prins în bălţile Prutului, de la Văleni până la Leova, circa 1 mln. 500 mii kg de peşte, în valoare de 16 mln. 100 mii lei. În judeţ se producea anual 60 de vagoane de lână, în valoare de 42 mln. lei. Valorificarea stufului crescut în bălţile Prutului realiza un venit anual de 20-25 mii lei. Valoarea brânzei de oi se estima anual la 1 mln. lei, iar a caşcavalului produs în judeţ la 3 mln. lei.

Activităţile culturale în judeţ se reduceau în fond la şezătorile şi horele din sate, la reprezentaţiile unor trupe teatrale ambulante şi la spectacolele puse în scenă de elevii şcolilor şi liceelor din Cahul şi Leova. Prin anii ’20-’30 ai secolului trecut Cahu-

BDD-A30416 © 2019 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:30 UTC)

lul dispunea de poştă, telegraf, licee de băieţi şi fete, întreprinderi agrare, agroindustriale şi comerciale. La Leova funcţionau 3 şcoli de cultură generală, o şcoală de meserii, o sală de teatru, un cinematograf, o tipografie. Cămine culturale, şcoli secundare existau în majoritatea satelor-comune.

În toate timpurile majoritate populaţiei din spaţiul geografic pruto-nistrean o alcătuiau românii. Pe parcursul sec. al XIX-lea, timp de aproape 100 de ani, numărul locuitorilor s-a dublat, şi aceasta nu pe seamă sporului natural, ci drept rezultat al colonizării teritoriului cu bejenari sud-dunăreni, coloniști germani, ţărani ruşi şi ucraineni strămutaţi de autorităţile ţariste din alte regiuni ale Imperiului. Recensământul din 1930 prezintă următoarea situaţie demografică şi etnografică a judeţului Cahul: 196 693 locuitori, dintre care 100 714 români, 35 299 găgăuzi, 28 565 bulgari, 14 740 ruşi, 8 644 germani, 4 434 evrei, 1 466 ţigani, 619 ruteni (ucraineni), 503 greci, 247 cehi, 100 polonezi ş.a.

Menţiuni documentare

Hrisoavele româneşti din sec. XV-XVI confirmă faptul că pământurile din sudul teritoriului basarabean se aflau pe atunci în stăpânirea Moldovei, cuprinzând numeroase sate, dar şi târguri mari ca Tint pe Ialpug, Troian pe Prut, Greceni pe Cahul, Sărata pe Prut. Nu mai vorbim de străvechile oraşe-cetăţi de pe litoralul pontic şi dunărean Cetatea Albă, Chilia, Smilu (Ismailul de astăzi), care, prin populaţia lor reprezentativă românească, au continuat să rămână româneşti secole la rând, făcând parte, aproape în toate timpurile, din componenţa Ţării Moldovei. Menţiunile documentare din sec. XV-XVII sunt mult grăitoare în acest sens: Andrieş (Andruşu, 1429), Balinteşti (1502), Bălceni (1543), Bărboşi (1554), Becheni (1608), Boiştea (1502), Bosânceni (1598), Brătuleşti (1617), Buhuşeni (1560), Călineşti (1441), Căşoteni (1558), Drăgăneşti (1588), Fărceni (1502, 1520), Hoteşti (1603), Lărgeni (1604), Leuşteni (1495), Mădoieşti (1502), Măneşti (1436), Micuşani (1441), Miroslăveşti (1441), Murseşti (1508), Negrileşti (1621), Păcurăreşti (1604), Poiana Brumariului (1473), Rădeni (1543), Seliş-te (1543), Stângăceni (1533), Tăbăneşti (1599), Tintu (1558), Tomeşti (1529), Trifeşti (1520, 1536), Urecheşti (1617), Vlădeşti (1604)[4].

Regiunile codrilor Tigheciului şi Lăpuşnei, cu văi adânci şi dealuri înalte, acoperite cu păduri seculare greu de pătruns, acestea constituind un obstacol serios în calea triburilor nomade năvălitoare, au adăpostit din cele mai vechi timpuri numeroase aşezări ale românilor băştinaşi. Pe multe dintre acestea, cu nume româneşti, le găsim atestate în actele cancelariilor domneşti din sec. XVI-XVII: Bârlădeşti (1522), Becheni (1608), Bosânceni (1508), Coşeşti (1546), Gurbăneşti (1624), Jemănoaia (1554), Luceanii (1559), Mălicenii (1579), Murseştii (1508), Prunu (1534), Rădeştii (1609), Răicenii (1609), Seliște (1508), Satul lui Silea (1508), Satul lui Sin (1528), Stridza (1598), Uşereşti (1580).

Unele dintre aceste localităţi au continuat viaţa românilor străvechi, din sec. VIII-IX şi X-XIV, fiind întemeiate pe locul sau în preajma celor anterioare. Altele, probabil, cele mai multe, datează din perioade mai târzii, făcându-şi apariţia în urma mişcărilor de populaţie dintr-o regiune în alta sau a strămutărilor locale. Deplasările de

[4] Colecţiile de documente utilizate: *Documente privind istoria României. A. Moldova.* Bucureşti, vol. I, 1954 şi urm.; *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*. Bucureşti, vol. I, 1975 şi urm.; *Moldova în epoca feudalismului.* Chişinău, vol. I, 1961 şi urm.

BDD-A30416 © 2019 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:30 UTC)

populație românească pe teritoriul Moldovei s-au produs în trei direcții: de la vest spre est, din nord spre sud și sud-est, din sud-vest spre nord și nord-est. Primele două, după cum susțin specialiștii istorici, au fost principalele și cele mai influente în procesul de repopulare a teritoriului. Din regiunea Carpaților, prin văile râurilor mari, precum și din nordul Moldovei, coborau în permanență noi și noi valuri de populație românească, sau grupuri separate de țărani plugari și crescători de vite, în căutarea pământurilor libere, prielnice vieții, și a locurilor bune de fâneață și de păşunat. În urma acestor strămutări au apărut noi aşezări umane, acestea fiind situate în văile râurilor și în zonele de câmpie ale interfluviului sudic pruto-nistrean.

Documentele istorice atestă în sud-vestul regiunii basarabene o bogată microtoponimie: *Prisaca lui Brumar* (1447), *Movila cea Mare* (1425), *Covurlui* (1445), *Gemenele* (1447), *Seliștea lui Grad* (1441), *Pârâul Fântânilor* (1436), *Fântâna Mare* (1436), *Gârla lui Andrieș* (1459), *Bogata* (1459), *Poiana lui Brumar* (1473), *Prutețul* (1459), *Saca* (*Suha*, 1473), *Boiștea* (1502), *Frumoasa* (1502), *Cărhana* (1502), *Frumușița* (1502), *Rentea* (1502), *Roșu* (1502), *Tâlharul* (1502), *Troianul* (1502), *Valea lui Stravici* (1502), *Valea Neagului* (1502), *Zancea* (1502), *Seliștea lui Manea* (1503), *Gura Căpățiroasei* (1503), *Glodu* (1519). Multe dintre aceste nume de locuri și localități apar menționate și în documentele de mai târziu (sec. XVI-XVIII), la cele vechi adăugându-se numeroase alte toponime românești, care probează în această regiune o continuă viață sedentară a populației băștinașe.

În 1484 turcii ocupă Cetatea Albă și Chilia, iar în 1538 și cetatea Tighina, transformând ținuturile lor în raiale turcești (tc. *raya* „teritoriu cucerit, supus, cu populație nemusulmană"). Hanul Crimeei Mengli Ghirei, nu fără amestecul Porții Otomane, strămută în aceste locuri hoarde de tătari care se oploșiseră în stepele Donului. De la început tătarii, fiind la număr nu prea mulți, s-au așezat în raiaua Akkermanului și de-a lungul țărmurilor Mării Negre. Mai târziu însă, când de peste Nistru au început să se reverse valuri noi de tătari, sultanul turcesc le dădu spre locuire și restul Bugeacului. Aşezările tătarilor în Bugeac sporesc mai cu seamă în a doua jumătate a sec. al XVI-lea. Dimitrie Cantemir ne relatează în legătură cu aceasta: „Bugeacul s-a dat ca loc de aşezare tătarilor nogaici, dintre care unii se numesc tătari de Bugeac, ceilalți tătari de Belgorod. Căci pe la anul 1568..., la porunca lui Selim al II-lea, când hanul tătarilor încerca să lege Donul cu Volga, mai mult de treizeci de mii de tătari nogaici... s-au dus în Crimeea împreună cu toți ai lor. Dar, fiind aceasta prea mică pentru a-i cuprinde pe toți, li s-au dat alte locuri de aşezare în câmpia Bugeacului"[5].

Înmulțindu-se, tătarii nu s-au mulțumit numai cu locurile de stepă ale Bugeacului, ei s-au extins spre apus până dincolo de râul Ialpug și spre nord până la hotarele ținuturilor Lăpușna și Orhei. Spre sfârșitul sec. al XVII-lea ei ocupau aproape în întregime Bugeacul și parțial pământurile de la nord de Valul lui Traian de Sus. În sec. al XVIII-lea, între hoardele nogaicilor și populația băștinașă se stabilise o zonă de hotar, care se măsura cu „32 de ceasuri de-a lungul și 2 ceasuri de-a curmezișul"[6]. Pe vremuri, ceasul de lungime era egal cu aproximativ 6 km de mers pe jos. Teritoriul celor „2 ceasuri", cu suprafața de peste 1 600 km^2, era cuprins între râurile Ialpug și Cahul în prelungire spre nord până la Valul lui Traian de Sus. În perimetrul lui se aflau satele Congaz, Baimaclia, Șamalia, Cociulia, Cazangic, Beștemac, Cenac ș.a.

[5] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei,* Chișinău, 1992, p. 29.
[6] Gheorghe Nastase, *Hotarul lui Halil paşa şi „cele 2 ceasuri"*, București, 1933, p. 52 (Extras).

BDD-A30416 © 2019 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:30 UTC)

Un alt hotar a fost trasat dea curmezişul interfluviului pruto-nistrean, mai la nord de Valul lui Traian de Sus, începând din apropierea Prutului până la Bâc, având lăţimea de 2 ceasuri şi jumătate (aproximativ 9 km) şi lungimea de 16 ceasuri (circa 96 km). În documentele de la sfârşitul sec. al XVIII-lea acest teritoriu este menţionat cu denumirea *Ţinutul Hotărniceni.* „Condica liuzilor" din 1803 include în acest spaţiu satele Mingir, Ceadâr, Orac, Covurlui. În rândul acestora, „Recensământul populaţiei" din 1817 le arată şi pe Caracui, Tomai, Sărăţica, Sarâmârza, Gura Galbenă, Ialpugel, Geamăna, Gangura, Luţeni, Cărbuna, Gradişte ş.a., în total 19 sate. Celelalte localităţi din actualul raion Leova le găsim trecute în ţinutul Codrului: târgul Leova, Cupcui, Tigheci, Borogani, Hănăsenii Noi, Vetrişoaia şi Rotunda (ultimele două dispărute mai târziu), precum şi sătişoarele Dobrenii, Dezmerdaţii (şi acestea dispărute ulterior)[7].

În timpul războaielor ruso-turce din anii 1768-1774 şi 1787-1791 nogaicii s-au văzut nevoiţi să se retragă din Bugeac peste Nistru, în stepele Donului şi în Crimeea, unii însă emigrând peste Dunăre, în Dobrogea şi mai departe spre Turcia. Ultimii tătaro-nogaici, în număr de vreo 6500, au fost strămutaţi în 1807, în guberniile Ekaterinoslav, Herson şi în peninsula Crimeea. Astfel pământurile din cele două zone de hotar „2 ceasuri" şi „Hotărniceni" au fost definitiv eliberate de turanici.

Populaţia veche de români a început să revină la vetrele lor de altădată. Şi-au găsit aici loc de aşezare şi ţăranii români din ţinuturile vecine, dar şi de mai departe, de peste munţii Carpaţi, din Transilvania, precum şi din Muntenia şi Dobrogea. Astfel au luat fiinţă noi localităţi, multe sate şi cătune. S-au aşezat cu traiul şi în fostele câşle tătăreşti, care, din cauza împrejurărilor cunoscute (vremuri încă tulburi, diriguitori străini de sorginte ţaristă etc.) au rămas să poarte şi mai departe denumiri tătaro-nogaice, acestea ulterior modificându-şi doar forma, adaptate fiind conform normelor limbii române şi tradiţiilor toponimice proprii: *Comrat, Cimişlia, Baimaclia, Ceadâr, Taraclia, Orac, Câietu, Cociulia,* în loc de *Kiomiurat, Ciumecili, Baimaklî, Ceadâr Kioi, Taraklî, Orak Murza, Kiat, Kaiciuli*. Mişcările de populaţie şi întemeierea de sate noi au durat până la sfârşitul sec. al XIX-lea.

Spre sfârşitul sec. al XVIII-lea au început să imigreze în Basarabia bejenari sud-dunăreni, ţărani bulgari care îşi părăseau satele din cauza războaielor. Iniţial ei se aşezau cu traiul prin satele de români, inclusiv în localităţile din ţinuturile Greceni, Tigheci, Codru şi Hotărniceni. După anexarea Basarabiei la Rusia în 1812, oficialităţile ţariste au declarat pământurile din Bugeac, care rămăseseră aproape fără populaţie, drept proprietatea statului („kazionaia zemlea") şi de aceea nu le permiteau refugiaţilor sud-dunăreni să se aşeze în această regiune. Tocmai prin anii ′20 ai sec. al XIX-lea, printr-un ukaz special, li s-au dat spre locuire imigranţilor aceste pământuri. Astfel, vechile câşle şi aule tătăreşti au fost repopulate de noi locuitori. Au încercat să se mute încoace şi ţăranii români de prin vechile ţinuturi, cei fără destul pământ pentru întreţinere, dar au fost întorşi înapoi, escortaţi de detaşamente militare de cazaci. Aşezările repopulate au fost declarate *colonii bulgare*, deşi nu toţi „bulgarii" veniţi erau de etnie bulgară, ci mulţi dintre ei, cu sutele şi miile, erau de altă etnie, mai cu seamă găgăuzii, aceştia dându-se drept bulgari, pentru că altfel nu li se permitea strămutarea.

Epoca modernă este considerată a fi perioada ce a succedat perioada cunoscută sub dnumirea de *Evul Mediu*. Ca şi epocile anterioare, aceasta nu are un început stabilit

[7] *Rospis zemlevladenia i soslovnogo stroia naselenia Bessarabii po dannâm perepisi 1817 goda* // Trudî ucenoi arhivnoi komisii. Chişinău, vol. III, 1907, p. 191-202.

BDD-A30416 © 2019 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:30 UTC)

cronologic cu date anume. Principalele caracteristici ale acestei epoci sunt: progrese evidente în ştiinţă, tehnologie, industrie, cultură, medicină, comerţ, comunicaţii, transport; reorganizarea fundamentală a societăţii; războaie şi revoluţii etc. Multe dintre aceste evenimente şi fapte au avut repercusiuni şi asupra vieţii populaţiei din spaţiul sudic pruto-nistrean.

Secolul al XIX-lea abundă în evenimente şi fapte care şi-au găsit reflexii şi asupra arealului cercetat. În anii 1817, 1835 şi 1859 au avut loc recensămintele populaţiei din Basarabia. La începutul veacului a fost păstrată vechea organizare teritorial-administrativă a regiunii, pentru care în limba română se utilizau termenii *ţinut* şi *ocol*, iar în limbajul administraţiei ruse *uezd* şi *okrug*. Întreg teritoriul era divizat în 9 ţinuturi: Hotin, Soroca, Iaşi, Orhei, Bender (Tighina), Codru, Greceni, Ismail. Fiecare din ele cuprindea câteva ocoale. Ţinutul Codru includea 2 ocoale – Codru şi Hotărniceni, din componenţa cărora făceau parte majoritatea localităţilor din actualul areal toponimic. Conform Recensământului din 1817, ocolul Codru avea 21 de sate şi 9 cătune, cu un număr de 1746 gospodării individuale, iar ocolul Hotărniceni – 21 de sate şi 4 cătune, cu un total de 4081 gospodării. În 1835, în cadrul fostului judeţ Ismail sunt organizate alte 2 judeţe, Cahul şi Bolgrad. Până în 1835 se formase şi un judeţ Leova, care însă în scurt timp a fost desfiinţat.

După războiul ruso-turc din Crimeea şi pacea de la Paris din 1856 Rusia se văzu obligată să retrocedeze Moldovei judeţele sudice Cahul, Bolgrad şi Ismail. În acest fel Moldovei i-a fost restituit un teritoriu cu suprafaţa de 9.075 km^2 şi o populaţie de 131.514 locuitori. În cuprinsul acestui teritoriu se aflau oraşele Leova, Cahul, Bolgrad, Ismail şi Chilia.

În 1859 populaţia locală a participat la alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Moldovei şi ulterior a beneficiat, dimpreună cu toţi românii din ţara provinciilor unite, de marile reforme realizate de domnitor: împroprietărirea ţăranilor şi desfiinţarea boierescului, stabilirea prin lege a învăţământului secundar obligatoriu, general şi gratuit, deschiderea gimnaziilor, liceelor şi şcolilor de artă şi meserii.

Conform Legii din 1864, prin care s-au introdus noile unităţi teritorial-administrative *plasele* şi *comunele*, judeţul Cahul avea în componenţa sa trei plase: Cotul Morii, Tigheci şi Coştangalia. Plasa Cotul Morii cuprindea localităţile, majoritatea din actualul microareal Leova: târgul Leova, satele Leova Nouă, Broscoşeşti, Călmăţui, Toporu, Cazangic, Copcui, Covurlui, Leuşeni, Cotul Morii, Mingir, Horjeşti, Orac, Ceadâr, Sărăteni, Sărăţica, Sărata, Pogăneşti, Răducani, Tochile, Tomai. În total: localităţi – 21, case – 2425, familii – 2667. Din plasa Tigheci făceau parte localităţile: oraşul Cahul, cu suburbia Frumoasa, satele Tigheci, Borogani, Capaclia-Răzeşi, Capaclia Nouă, Cârpeşti, Cociulia, Enichioi, Haragâş, Epureni. În total: localităţi – 12, case – 2139, familii – 2389.

După războiul ruso-turc din 1877-1878 şi Tratatul de pace de la San Stefano din 1878 judeţele Cahul, Bolgrad şi Ismail au fost încorporate din nou în Imperiul Rus. Prin decretul gubernial din 9 octombrie 1878 cele 3 judeţe au fost comasate într-unul singur, cu denumirea *Ismail*, întreg teritoriu fiind divizat în 5 districte. Satele din nordul arealului cercetat, în număr de 51, inclusiv oraşul Leova, sunt trecute în districtul 2 şi aveau în total 4781 de case cu 21687 de locuitori (11006 bărbaţi şi 10 681 femei), moşiile lor măsurând circa 127. 646 desetine de pământ. Cele mai mari sate erau pe atunci Mingir cu 458 de case şi 1898 de locuitori, Tomai cu 246 de case şi 801 de locuitori,

BDD-A30416 © 2019 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:30 UTC)

Borogani cu 160 de case şi 746 de locuitori, Tigheci cu 116 case şi 650 de locuitori, Sărata-Răzeşi cu 102 case şi 322 de locuitori, Cazangic cu 100 de case şi 573 de locuitori[8].

Toponimia majoră

Urmează în continuare principalele toponime istorice majore din zonă, însoţite de explicaţii şi note informative de ordin geografic, istoric şi lingvistic:

Bălacea, gârlă mare în lunca Prutului, în mare parte desecată, care începea la nord de satul Goteşti şi se vărsa în bălţile din vestul satelor Crihana şi Manta. Hidronim atestat documentar în anul 1609. Are la bază antroponimului *Balac*, menţionat în documentele şi cu formele *Balaci* şi *Balaş*, purtătorii numelui fiind demnitari de stat şi mari proprietari de pământuri în Moldova.

Cahul, râu în partea de sud-est a zonei cercetate. Izvorăşte la sud de Badicul Moldovenesc, trece prin localităţile Lebedenco, Pelinei, Găvănoasa, Vulcăneşti, A.I. Cuza, Etulia şi se varsă în lacul Cahul lângă Etulia Nouă. Lungimea: 68 km. Direcţia: NV→SE→S. Afluenţi: Valea Pădurii, Socii, Flămânda, Valea Ungurului, Valea Cişmichioiului (pe dreapta), Cahuleţ, Cioriţa, Ursoaia, Valea Sătucului, Bulboaca, Valea Bozului, Găunoasa, Valea Răzeşiei, Huma, Valea Stejarului, Valea Pădurii (pe stânga). Hidronim de origine turcică, având la bază radicalul *kav-* / *kov-* "groapă", "râpă", "gârlă", "pârâu". Compară cum. *qavyl* "vâlcea", "râpă", mong. *hovyl* "şanţ", "scurgere", "pârâu". Este menţionat în documente cu formele *Cahov*, *Cavul* (anii 1502, 1518, 1612).

Codrii Tigheciului. Toponimul denumeşte o zonă cunoscută şi cu denumirea *Colinele Tigheciului,* aceasta fiind o continuare a Podişului Moldovei Centrale, cu relief preponderent colinar. Cele mai mari înălţimi ating aici cotele: 210 m în vest, 250 m în nord şi 270 m în est. Dealul Ţepoaia de la est de satul Tigheci are înălţimea de 269 m. Văile râurilor au adâncimea de aproximativ 130 m faţă de nivelul topografic general local. Pădurile şi crângurile din perimetrul zonei reprezintă părţi ale Codrilor Tigheciului de altădată, menţionaţi documentar încă din sec. XIV-XV: Mădoieşti „sat pe Tigheci, sub Codrii Tigheciului" (1396), Măneştii „sat dincolo de Prut, la Codrii Tigheciului" (1436). În parte axială a zonei astăzi se află Rezervaţia peisagistică „Codrii Tigheci".

Graniţa Veche. Toponim istoric, cu vechime de peste un secol şi jumătate. Denumeşte vechiul hotar dintre partea de răsărit a teritoriului Basarabiei, anexată de Imperiul Rus în 1812, şi teritoriul celor trei judeţe basarabene Cahul, Bolgrad şi Ismail retrocedate Principatului Moldovei de către imperiul ţarist, conform Tratatului de Pace de la Paris din 1856. Hotarul începea de la Prut, la nord de satul Nemţeni, trecea pe la est de satele Cotul Morii, Leuşeni, Călmăţui, Ceadâr, Orac, Sărăţica Veche, prin Beştemac şi Borogani, pe la est de Congaz şi mai departe pe valea râului Ialpug până la Bolgrad, apoi de la Bolgrad spre răsărit, pe la Tatarbunar, şi de aici spre sud până la Marea Neagră, la est de localitatea Tuzla. După războiul ruso-turc din 1877-1878 şi Tratatul de Pace de la San Stefano din 1878, judeţele Cahul, Bolgrad şi Ismail au fost încorporate din nou în Imperiul Rus, graniţa guberniei Basarabia stabilindu-se pe râul Prut. În hotarul multor sate din zonă se întâlnesc şi astăzi locuri care se numesc *Graniţa Veche*.

Hotarul Celor „Două Ceasuri". Toponim istoric, existent în sec. XVII-XVIII. Denumeşte o zonă de hotar care se stabilise între hoardele tătarilor nogaici din Bugeac şi populaţia băştinaşă de români, zonă care se măsura cu „32 de ceasuri dea lungul şi 2

[8] A.N. Egunov, *Bessarabskaia gubernaia v 1870-1875 i1878 gg. Perecen naselionnâh mest*, Chişinău, 1879, p. 118-129.

BDD-A30416 © 2019 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:30 UTC)

ceasuri dea curmezişul". Pe vremuri, ceasul de lungime era egal cu aproximativ 6 km de mers pe jos. Teritoriul celor „2 ceasuri", cu suprafaţa de peste 1600 km^2, era cuprins între râurile Ialpug şi Cahul, în prelungire până la Valul lui Traian de Sus. În perimetrul lui se aflau satele de astăzi Congaz, Baimaclia, Şamalia, Cociulia, Cazangic, Beştemac, Cenac ş.a. În istoriografia veche acest teritoriu este cunoscut şi cu denumirea *Hotarul lui Halil Paşa*[9].

Ialpug. Râu în sudul republicii. Izvorăşte în apropiere de satul Tomai, curge spre sud, traversează teritoriul raioanelor Cimişlia, Taraclia şi se varsă în lacul Ialpug lângă or. Bolgrad (reg. Odesa, Ucraina). Are lungimea de 142 km, suprafaţa bazinului de recepţie fiind de 3180 km^2. Străbate Podişul Moldovei de Sud şi parţial Câmpia Moldovei de Sud. Înălţimile de relief ating cotele 250-290 m la izvoare, 100-150 m pe cursul mediu şi 10-20 m la vărsare. Principalii afluenţi şi ramificaţii de văi cu pâraie: Hârtop, Răchita, Cârsăul Mare, Cârsăul Mic, Ialpugel, Valea Enichioiului, Valea Borceagului, Scumpia, Ciocrac, Salcia Mare (pe dreapta), Suhat, Lunga, Sarâiar (pe stânga). Pe valea râului sunt situate localităţile: Tomai, Troiţcoe, Ialpug, Maximeni, Javgur, Cenac, Comrat, Chirsova, Beşalma, Congaz, Svetlâi, Balabanu, Aluatu, Cairaclia. În documentele istorice apare menţionat mai întâi lacul Ialpug (anii 1445, 1448), apoi, în sec. XVI– XVII, şi râul cu acelaşi nume. De vechi atestări dispun şi afluenţii Salcia (1441), Lunga (sec. XVIII). Hidronimul poate fi explicat prin cum. *jalpy* „(râu, lac) lat, larg, în faţă, neadânc".

Ialpugel. Râu, afluent pe dreapta al Ialpugului, la satul Borceag. Izvorăşte la nord de Borogani, curge spre sud până la vărsarea sa în Ialpug, traversând localităţile Borogani, Duduleşti, Sadâc, Taraclia. Are lungimea de aproximativ 40 km. Cotele înălţimilor din preajma văii: 220-230 m la izvoare, 120-140 m la vărsare. Râul acumulează apele de pe mai multe văi şi vâlcele: Hârtopul Turcului, Valea Moşiei, Tobzarul (cu ramificaţia Valea Ulmenilor). Hidronimul reprezintă diminutivul numelui de râu *Ialpug*, formă specifică denumirilor de afluenţi, create pe terenul limbii române. Hidronimul *Ialpug*, după cum s-a menţionat, este de origine turcică, preluat fiind de populaţia băştinaşă de la turanicii cumani, la bază având adjectivul *jalpy,* cu semnificaţia „lat, larg", „în faţă, neadânc". Nu este exclus ca onimicul să fi desemnat iniţial lacul Ialpug, în care se varsă râul Ialpug, acesta din urmă fiind creat prin polarizare toponimică. Numele de ape cu semnificaţia originară „lac în faţă, neadânc" sau „râu într-o vale întinsă, largă, lată" sunt specifice regiunilor de câmpie şi de stepă.

Lárga, râu, afluent de stânga al Prutului, între satele Goteşti şi Chircani. Lungimea: 30 km. Direcţia: NE→SV. Izvorăşte la nord-est de satul Lărguţa şi trece prin satele Tartaul, Ciobalaccia, Flocoasa, Costantineşti. Primeşte afluenţii: Valea Lingurii, Valea Hărmanului, Ciubuclia, Valea Stânii, Valea Răzeşiei, Râpa Băncii, Cunduc (pe dreapta), Valea Tartaulului, Ghelgiuc, Râpa Chirigiului, Râpa Hlizii (pe stânga). Hidronimul redă o particularitate a văii râului – "vale largă, extinsă în lăţime". Denumirea râului e menţionată documentar din sec. al XV-lea (anii 1469, 1548, 1552).

Lăpuşna. Râu, afluent de stânga al Prutului. Izvorăşte la nord de satul Iurceni, la confluenţa a trei vâlcele de obârşie, şi se varsă în Prut la nord-vest de satul Tochile-Răducani. Are lungimea de 75 km, albia sa fiind adâncă de 2-3 m, iar adâncimea apei de 1-1,5 m. Străbate partea de sud a Podişului Moldovei Centrale, având direcţia spre sud-est, apoi spre sud şi sud-vest până la vărsarea sa în Prut. Versanţii văii au înălţimea

[9] Gheorghe Nastase, *Hotarul lui Halil paşa,* p. 52.

BDD-A30416 © 2019 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:30 UTC)

de 80-100 m, cele mai mari înălțimi din preajmă atingând cotele 300-385 m la izvoare, 200-250 m pe cursul mediu și 80-100 m la vărsare. Acumulează apele a peste 30 de afluenți, dintre care cei mai mari sunt: Mârzoaia, Saca, Mladinul, Driglea, Baraghina, Bozăria, Șipotul, Cârjoaia, Iarmalia. Bazinul de recepție are suprafața de aproximativ 490 km^2. Pincipalele localități traversate: Iurceni, Cristești, Pașcani, Lăpușna, Sofia, Negrea, Cărpineni, Mingir, Voinescu, Tochile-Răducani. Hidronimul *Lăpușna*, împreună cu mai multe sate din zonă, este menționat în documente începând cu primele decenii ale sec. al XV-lea (anii 1429, 1430, 1435). A fost explicat prin slav. *лопух* „brusture", cu formantul *-на*, denumirea însemnând la origine „valea cu brusturi; brusturoasa".

Prutul. Este al doilea râu ca lungime şi importanţă pe teritoriul republicii, după Nistru. Izvorăşte din Carpaţii Orientali, la altitudinea de peste 2000 m, şi se varsă în Dunăre la sud-vest de satul Giurgiuleşti. Traversează teritoriul Ucrainei, României şi Republicii Moldova. Pe teritoriul Republicii Moldova marchează dinspre vest frontiera cu România. Lungimea fluviului este de 967 km (695 km în limitele Republicii Moldova). Adâncimea maximă – 7 m, adâncimea medie – 3 m. Arealul hidronimic de est al bazinului hidrografic al Prutului este situat în partea de vest a republicii, de-a lungul râului Prut, de la satul Criva până la s. Giurgiuleşti. Pe tot cuprinsul bazinului, Prutul colectează apele a peste 800 de râuri şi râuleţe, inclusiv a 580 dintre ele pe teritoriul Republicii Moldova. Mai numeroase sunt cursurile de apă din zonele nordice şi centrale ale bazinului. În trecut lunca râului, pe cursul inferior al Prutului, mai cu seamă pe partea stângă, era acoperită cu numeroase lacuri, bălţi, iezere, heleşteie, care, în anii '60 ai secolului trecut, au fost desecate în scopul valorificării terenurilor în agricultură. Pe malul stâng al Prutului sunt situate circa 150 de localităţi basarabene, dintre care oraşele Lipcani, Ungheni, Leova, Cantemir, Cahul. Documentar hidronimul apare menţionat cu forme diferite: *Puretos* (Herodot, 484-425 î.Hr.), *Porat* (Constantin Porphyrogenetul, 905-959 d.Hr.). Sciţii l-ar fi numit *Porata,* grecii *Pyretos (Puretos),* slavii vechi *Prut.* Versiunile etimologice cunoscute până acum rămân, deocamdată, controversate şi insuficient de motivate: scit. *port* „vad", gr. *pyretos* „zbuciumat", iran. (avest.) *prut* „loc de trecere". Un radical geto-dacic **proth* „râu; pârâu" sau preindo-european **p(r)t- (*p(l)t-)* „(râu) plin, larg" e de presupus la baza acestui hidronim[10].

Renia, cu var. *Rănia*, lacuri în lunca Prutului, pe teritoriul unor sate prutene, de la Cahul până la Leova. Denumirea apare şi în componenţa toponimelor compuse: *Renia cu Sălcii, Renia Mare, Renia Mică, Renia Prutului*. În preajma satului Tochile-Răducani a existat un lac denumit *Rănişul*. Toponime similare se întâlnesc şi în zona bălţilor Dunării, în judeţele Brăila, Galaţi, Tulcea (România), precum şi în regiunea Odesa (Ucraina). Le găsim şi în hotarul unor sate de pe Nistru: Chiţcani, Hagimus, Palanca, Tudora. Însăşi denumirea oraşului dunărean *Reni* face parte din această categorie onimică. Este de presupus că avem a face cu o arie toponimică compactă şi destul de extinsă, deoarece cuprinde regiuni întinse pe cursul râurilor mari Dunărea, Nistru şi Prut. Aceste regiuni reprezintă străvechi spaţii geografice populate de români, componente ale Ţării Moldovei. Străvechi este şi oraşul Reni, menţionat documentar încă din sec. al XVI-lea, ca reşedinţă de ocol, apoi ca târg şi punct vamal la Dunăre. Etimonul toponimelor este entopicul românesc *renie* (*rănie*) de largă răspândire în cuprinsul ariei toponimelor menţionate, având sensurile „porţiune joasă a malului unei ape, acoperită

[10] Anatol Eremia, *L' hydronymie du bassin hydrographique du Prut. Les affluents gauches de la rivière*, în „Studii şi cercetări de onomastică şi lexicologie" (SCOL). Craiova, 2014, nr. 1-2, p. 69.

BDD-A30416 © 2019 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:30 UTC)

cu nisip şi prundiş" şi „marginea unei ape cu fund nisipos şi în faţă". Apelativul entopic poate fi explicat etimologic printr-un cuvânt din limbile slave orientale. Compară v. rus. *рьень*, rus. *рень* „banc de nisip", „limbă de nisip", ucr. *риньь* „pietriş, prundiş, prund", ucr. *риньь* (*рина*) „plajă, teren nisipos", „mal acoperit cu pietriş", „ridicătură de nisip şi pietriş într-o apă". Presupusa înrudire cu lat. *arena* şi alte lexeme din limbile europene necesită cercetări comparative-istorice de profunzime.

Sálcia Máre, râu, affluent de dreapta al Ialpugului, la Ciumai. Lungime: 45 km. Direcţia: NV→SE. Izvorăşte la nord-vest de satul Doina, trece prin satele Huluboia, Tătăreşti, Trifeştii Noi, Moscovei. Acumulează apele râuleţelor şi pâraielor: Valea Luceştiului, Schinoasa (Cazaclia), Valea Bării, Valea Pădurii, Râpa Izvorului, Paragina (pe dreapta), Salcia Mică, Lunga (Dlinaia), Naciva, Hliniştea, Mlaştina, Salcia (pe stânga). Toponim floronim, la bază având apel. *salcie*, numele arborelui predominant pe văile râurilor sudice.

Sálcia Mícă, râu, afluent de stânga al râului Salcia Mare, în partea de est a zonei cercetate. Izvorăşte la nord de comuna Baimaclia, trece prin localităţile Baimaclia, Chioselia, Ţărăncuţa, Burlacu, Taraclia de Salcie, Tartaul de Salcie, Lopăţica şi se varsă în Salcia Mare la satul Dermengi. Lungimea: 42 km. Direcţia: N→S. Afluenţi şi ramificaţii ale văii râului: Valea Coştangaliei, Ciobalaccia, Cuciurgoia, Jidauca (pe dreapta), Recea, Baimacliica, Patrula (Patraulea), Valea Cernatului (pe stânga). Atestat documentar *Salcia* la 1548.

Sărata. Râu în partea de nord a arealului cercetat. Izvorăşte mai la nord de satele Mereşeni şi Sărata-Mereşeni şi curge spre sud şi sud-vest până la vărsarea sa în Prut, la satul Vâlcele. Are lungimea de 60 km. Altitudini marcante de teren: 309 m la izvoare şi 12 m la vărsare. Afluenţi şi ramificaţii ale văii râului: Valea Tufarilor, Valea Poştei, Valea Ceadârului, Saca, Valea Covurluiului, Adânca, Duhanul, Valea Mălaiului (pe dreapta), Băbăneasa, Valea Morii, Valea Caracuiului, Sărăţica, Valea Cazangicului (pe stânga). Pe valea râului sunt situate localităţile: Mereşeni, Sărata-Mereşeni, Sărata Galbenă, Cneazevca, Sărăteni, Vozneseni, Troiţa, Troian, Selişte, Sărata Nouă, Romanovca. Hidronimul este explicat, de obicei, prin adj. *sărat*, acest calificativ fiind atribuit apei, care însă, după părerea noastră, poate nici să nu fie sărată, ea având cu totul alte calităţi gustative: amăruie, sălcie. De fapt, aici adj. *sărat* redă o particularitate a solului şi nu a apei – „teren bogat în săruri minerale solubile", „teren sărături os". În locurile sărături oase solul de suprafaţă, din cauza sărurilor minerale abundente, capătă culoarea albă, asemănătoare cu sarea obişnuită. De aici, prin comparaţie vizuală, locurile respective au fost denumite *Sărata*. Numele râului este foarte vechi, prima atestare documentară datând din anul 1406, când Alexandru şi Ilieş voievozi „îl miluieşte pe Vlad Dolhici cu... un loc pustiu peste Prut... deasupra Săratei, spre a-i fi lui uric, cu tot venitul, şi fiilor, nepoţilor şi strănepoţilor lui, nestrămutat nici acum, nici în veci". Denumirea râului apare menţionată şi în anii 1411, 1452, 1503, 1523, 1535, 1554, 1621. Pe teritoriul Basarabiei se întâlnesc mai multe ape curgătoare denumite *Sărata*, dintre care şi râul Sărata, ce izvorăşte la sud-vest de or. Căuşeni şi se varsă în lacul Sasâc (Cunduc) la sud-est de or. Tatarbunar (reg. Odesa, Ucraina).

Sărățica. Râu, afluent de stânga al râului Sărata, având confluența cu Sărata lângă satul Troian. Izvorăşte la nord-est de satul Tomaiul Nou şi ține direcția spre sud-vest până la localitatea Troian. Are lungimea de aproximativ 5 km. Cele mai mari înălțimi de relief ating cotele 200-230 m la izvoare și 100-150 m la vărsare. Traversează teritoriul localităților Tomaiul Nou, Sărățica Veche, Sărățica Nouă și Troian. În valea

BDD-A30416 © 2019 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:30 UTC)

răului se deschid câteva văi mai mici: Valea Cişmelei, Valea Sărăţicăi Noi (cu ramificaţiile Valea Viilor, Hârtopul), Valea Beştemacului, Hulubiţa. Denumirea *Sărăţica* reprezintă diminutivul hidronimului *Sărata*, formaţie specifică afluenţilor de râuri. Documentar este cunoscută din sec. al XIX-lea.

Sârma. Râu, afluent de stânga al Prutului, lângă lacul Contâş. Izvorăşte la nord de comuna Tomai, având direcţia spre sud, apoi spre sud-vest şi vest până la vărsarea sa în Prut. Are lungimea de 21 km. După acest râu a fost denumit satul Sârma, situat la gura văii râului. Hidronimul poate fi explicat prin cum. *sirma* „vale", „pârâu", „râu". În regiunile asiatice, cu populaţii de limbi turcice, se întâlnesc numeroase râuri cu astfel de nume: *Sirma, Aba-Sirma, Cara Sirma, Iuret-Sirma.* Se cuvine amintit că pe teritoriul dintre Prut şi Nistru cumanii au locuit un timp la sfârşitul sec. al XI-lea, ulterior ei fiind asimilaţi de românii băştinaşi. De pe urma cumanilor ne-au rămas şi alte nume de râuri: *Căinar, Călmăţui, Ciuhur, Ciuluc, Ialpug.* Pe o hartă din 1770 valea râului apare cu două denumiri: *Syrma* şi *Strymba*.

Tigheci. Râu, afluent de stânga al Prutului. Izvorăşte la nord de satul Băiuş, traversează spre sud-vest zona naturală Colinele Tigheciului şi se varsă în Prut la vest de satele Cania şi Epureni. Are lungimea de aproximativ 30 km. Acumulează apele râuleţelor de pe mai multe văi: Vale Băiuşului, Adânca, Valea Harbuzăriei, Găuzoaia, Găunoasa. Cotele celor mai mari înălţimi din preajma râului: 200-240 m pe cursul superior, 150-180 m pe cursul mediu şi 80-100 m pe cursul inferior. Străbate teritoriul localităţilor Băiuş, Iargara, Tigheci, Cuporani, Pleşeni, Hănăsenii Vechi, Tătărăşeni, Porumbeşti, Cantemir, Cania şi Epureni. Este frecvent atestat în documentele vechi din sec. XV-XVI (anii 1436, 1441, 1452, 1473, 1508, 1547 ş.a.). Hidronimul este considerat de origine cumană.

Ţinutul Hotărniceni. Toponim istoric, existent în sec. XVII-XIX. Iniţial denumea o zonă de hotar între hoardele tătarilor nogaici din Bugeac şi teritoriul de sud al ţinuturilor Lăpuşna şi Orhei. Hotarul acestei zone a fost trasat de-a curmezişul interfluviului pruto-nistrean, mai la sud de Valul lui Traian de Sus, începând de la Prut până la râul Bâc, având lăţimea de 2 ceasuri şi jumătate (aproximativ 9 km) şi lungimea de 16 ceasuri (circa 96 km). „Condica Liuzilor" din 1803 include în acest spaţiu satele Mingir, Ceadâr, Orac, Covurlui. „Recensământul populaţiei" din 1817 le arată printre acestea şi pe Caracui, Tomai, Sărăţica, Sarâmurza, Gura Galbenei, Ialpugel, Geamăna, Gangura, Luţeni, Cărbuna, Gradişte ş.a., în total 19 sate.

Valurile lui Traian. Valuri de pământ defensive, denumite popular *Troiene*. Valul lui Traian de Sus ncepe de la Prut, mai la sud de or. Leova, trece pe lângă satele Sărata Nouă, Cupcui, Cazangic, Selişte, Troian, Sărăţica Nouă, Maximeni, continuând această rectilinie pe teritoriul raioanelor Cimişlia şi Căuşeni, până la Nistru, lângă satele Chiţcani şi Copanca. Avea lungimea de aproximativ 110 km şi înălţimea de 3-4 m, însoţit dinspre nord de un şanţ adânc de 2-3 m. Anticul val a fost construit prin sec. III-IV d. Hr., fiind atribuit împăratului roman Traian, care, încă în timpul domniei sale (anii 98-117), poruncise să fie înălţate aceste valuri. Măreţele valuri aveau menirea de a apăra fostul Imperiu Roman împotriva invaziilor triburilor barbare asiatice, care se înteţiseră şi deveniseră foarte periculoase. În sudul Basarabie, mai la nord de Dunăre, se află *Valul lui Traian de Jos,* val, construit în aceiaşi perioadă, cunoscut astăzi cu aceeaţi denumire populară *Troian*. Toponimul *Troian* provine din apelativul regional *troian* care, pe lângă semnificaţia sa obişnuită, mai bine cunoscută astăzi – "cantitate mare de zăpadă, adusă de vânt şi aşezată în formă de valuri" – mai are şi sensul de

BDD-A30416 © 2019 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:30 UTC)

"întăritură străveche, constând dintr-un val lung de pământ, cu şanţ de apărare". De alt fel, nu numai valul în cauză este atribuit romanilor, în special împăratului Traian, ci şi termenul *troian* e pus în legătură cu numele lui *Traian*, în limba noastră fiind preluat din slava veche: rom. *troian* < v. sl. *троянь* < *Traianus*.

Toponima istorică minoră

Particularităţile fizico-geografice şi naturale ale regiunii şi-au găsit reflectare în diferite categorii de nume topice minore de mare vechime:

1. Hidronime: *Anaforul*, s. Tochile-Răducani (*anafor* „vârtej de apă într-un râu"); *Balhui*, s. Brânza (*balhui / bahlui* „baltă noroioasă"; „mlaştină, mocirlă"); *Barcul cu Flori*, s. Paşcani (*barc* „lac mic", „baltă"); *Bătcăria*, s. Văleni (*bătcărie* „lacul bătcilor", *batcă* „pelican"); *Budăiul*, s. Orac (*budăi* „sursă de apă captată; cişmea", „fântâniţă", „izvor"); *Bulboana,* s. Troian (*bulboană* „băltoacă", „loc adânc într-o apă curgătoare"); *Gârla*, s. Cazangic (*gârlă* „apă curgătoare; râuleţ"); *Lacul Mare*, s. Tigheci, toponimul referindu-se la dimensiunea de suprafaţă a obiectului topografic; *Râmnicul,* s. Sărata-Răzeşi (*râmnic* „lac sau baltă cu peşte" , „iaz amenajat pentru creşterea peştelui");

2. Oronime: *Arcaciul,* s. Slobozia Mare (*arcaci* „ramificaţie a unei văi"); *Căuşul*, s. Sărata-Răzeşi (*căuş* „depresiune de formă circulară; hârtop"); *Cârjoaia,* s. Sărata-Răzeşi (*cârjoi,* femin. *cârjoaie* „obiect topografic (în special vale, râu) cu cotituri, încovoiat"); *Costişa*, s. Ceadâr (*costişă* „mică coastă de deal", „povârniş de deal"); *Fundoaia,* s. Andruşul de Sus (*fundoaie* „terminaţia superioară a unei văi"); *Fundătura,* s. Tigheci (*fundătură* „extremitatea superioară a unei văi"); *Grindul*, s. Tomai (*grind* „deal de formă alungită între două văi"); *Gropana*, s. Giurgiuleşti (*gropană* „depresiune de teren", „vale adâncă", „râpă"); *Matca,* s. Roşu (*matcă* „partea cea mai de jos a unei văi"); *Mogâldeţele,* s. Slobozia Mare (*mogâldeaţă* „mică ridicătură de teren", „movilită", „muşuroi"); *Pohârnişurile,* s. Văleni (*pohârniş* „versant al unui deal mare"); *Ponoarele,* s. Tomai (*ponor* „teren accidentat prin alunecarea straturilor de suprafaţă ale solului"); *Ruptura,* s. Văleni (*ruptură* „loc unde un deal s-a surpat", „râpă săpată de apele din ploi"); *Tăpceanul,* s. Tigheci (*tăpcean* „loc neted pe coasta unui deal");

3. Floronimice: *Bozăria,* s. Lărguţa (*bozărie* „desiş de boz", „loc cu multe tufe de boz"); *Chirăul*, s. Tomai (*chirău*, augmentativ al lui *chir* „plantă din familia gramineelor, cu tulpina rigidă şi aspră şi cu spice lungi; costei, sad, ţăpoşică"); *Curcubeţica,* s. Chioselia (*curcubeţică* „plantă minoră din familia curcubetelor, cu fructe mici rotunde ce au un miros specific"); *Foltanele*, s. Crihana Veche (*foltan* „desiş de stuf şi papură", „stufărie"); *Frunzariu,* s. Colibaşi (*frunzar* „desiş de copăcei; tufăriş", „pădurice"); *Ghindariul,* s. Ceadâr (*ghindar* „pădurice de stejar; stejăriş"); *Peliniţa,* s. Orac (*peliniţă* „plantă erbacee, înrudită cu pelinul"); *Rădiacul*, s. Cupcui (*rădiac,* diminutiv al entopicului *rădi* (lit. *rediu*) „pădure rară", „pădurice"); *Sădăria,* s. Chioselia (*sădărie* „loc năpădit de sad, de ţăpoşică, chrău, costei", „paragină"); *Scunchia,* s. Tomai (*scumpie,* reg. *scunchie* „arbore cu flori verzi-gălbui, ale cărui coajă şi frunze se folosesc în vopsitorie şi tăbăcărie"); *Tăulaua,* s. Orac (*tăula* „salcie de luncă"); *Teişul,* s. Covurlui (*teiuş* „pădure de tei"); *Trifoiştea*, s. Haragâş (*trifoişte* „teren cultivat cu trifoi");

4. Zoonimice: *Bâtlăniţa,* s. Goteşti (*bâtlan* „pasăre mare de baltă, cu gâtul şi picioarele lungi"); *Bursucăria*, s. Sărata Nouă (*bursucărie* „loc cu multe vizuini de bursuci"); *Căprăria*, s. Mingir (*căprărie*, locul unei vechi crescătorii de căprioare);

BDD-A30416 © 2019 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:30 UTC)

Ciorăria, s. Slobozia Mare (*ciorărie* „habitatul ciorilor", „valea ciorilor"); *Hulpăria*, s. Orac (*hulpărie,* lit. *vulpărie* „loc cu multe vizuini de vulpi"); *Iepurăria*, s. Sărata Nouă (*iepurărie*, locul unei vechi crescătorii de iepuri); *La Hultani*, s. Mingir (*hultan*, lit. *vultan* „vultur"); *Lupăria*, s. Ceadâr (*lupăririe* „habitatul lupilor").

După cum se poate observa, majoritatea toponimelor istorice reprezintă la origine formațiuni onimice românești, fapt ce servește drept dovadă a caracterului etnic românesc al populației din regiune. Ca bază de formare a denumirilor menționate au servit mijloacele lexicale și derivaționale specifice limbii române. Cele mai vechi nume topice din zonă sunt hidronimele majore, fondul toponimic principal datând din perioada medievală a istorie provinciei Basarabia.

BIBLIOGRAFIE

Academia Română, *Documente privind istoria României. A. Moldova.* București, vol. I, 1954

Academia Română, *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova, veac. XIV-XV*. București, vol. I, 1975.

Arhivele Naționale ale Republicii Moldova, *Moldova în epoca feudalismului.* Chișinău, vol. I, 1961 și urm.

Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei.* Chișinău, Editura Hyperion, 1992.

Egunov, A.N., *Bessarabskaia gubernaia v 1870-1875 i 1878 gg. Perecen naselionnâh mest.* Chișinău, 1879.

Eremia, Anatol, *L' hydronymie du bassin hydrographique du Prut. Les affluents gauches de la rivière*, în „Studii și cercetări de onomastică și lexicologie" (SCOL), Craiova, Editura Sitech, 2014, nr. 1-2, p.64-73.

Hâncu, Ion, *Vetrele strămoșești din Republica Moldova*, Chișinău, Editura Știința, 2003.

Nastase, Gheorghe, *Hotarul lui Halil pașa și „cele 2 ceasuri"*, București, Buletinul Societății Regale Române de Geografie, 1933.

Râmbu, Nicolae, *Geografia fizică a Republicii Moldova*, Chișinău, Editura Litera, 2001.

Rospis zemlevladenia i soslovnogo stroia naselenia Bessarabii po dannâm perepisi 1817 goda, în „Trudî ucenoi arhivnoi komisii", Chișinău, vol. III, 1907, p. 191-202.

BDD-A30416 © 2019 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:30 UTC)